Motion

1978/79:2360

av Gösta Bohman m. fl.

med anledning av propositionen 1978/79:123 om riktlinjer för industripolitiken, m. m.

Inledning

I motionen 1978/79:1108 till innevarande riksmöte har vi utvecklat vår syn på näringspolitiken och därmed även på industripolitiken. Denna vår principiella syn ligger fast.

Den svenska välfärden har vuxit fram genom enskilda initiativ och fri konkurrens på lika villkor. Det är positiva tillgångar som vi bör slå vakt om.

Den syn på industripolitiken och marknadsekonomin som kommer till uttryck i propositionen överensstämmer till stora delar med vår uppfattning. Propositionen redogör utförligt och på ett förtjänstfullt sätt för de problem som är förknippade med selektiva åtgärder inom industripolitiken. Främst pekas på riskerna för konkurrenssnedvridningar, stödmentalitet i företagen och en snedbelastning av kapitalmarknaden. Vi finner det mot den bakgrunden anmärkningsvärt att regeringen i tillämpningen av vad som i propositionen benämns "aktiv näringspolitik" i så stor utsträckning kommit att tillgripa selektiva stödåtgärder till industrin. Till en del har detta blivit följden av att folkpartiet genom att medverka till höjningar av arbetsgivaravgifterna försämrat näringslivets förmåga att konkurrera av egen kraft.

I motionen 1108 föreslår vi – som ett led i strävan att begränsa statens utgifter – att regeringen skall redovisa gjorda åtaganden på industripolitikens område samt möjligheterna att med hänsyn till bl. a. de förbättrade konjunkturutsikterna begränsa transfereringarna till företagssektorn. Näringsutskottet har i betänkandet 1978/79:21 sagt att utskottet delar motionens krav. Även finansutskottet instämde i betänkandet 1978/79:20 i motionens krav i detta avseende. Till vår utomordentliga förvåning saknas denna redovisning i föreliggande proposition.

Propositionen redogör för företagens sjunkande soliditet som, tillsammans med minskad lönsamhet, har lett till en avmattning i investeringsverksamheten. Någon analys av orsakerna till den sjunkande soliditeten i företagen görs emellertid inte. Detta är beklagligt, eftersom det då hade framkommit för den fortsatta politiken lärorika slutsatser om hur statsmakternas felinriktade åtgärder på den ekonomiska politikens område under 1960- och 1970-talen ledde till att företagen förlorade sin förmåga till sparande och investeringar och därmed fick svårigheter att ge tillräcklig sysselsättning. Medvetet eller omedvetet drev den dåvarande socialdemokratiska regeringen en politik som

försämrade lönsamheten i näringslivet och gjorde företagen mera beroende av kapitaltillskott från det offentliga.

Propositionens resonemang om att näringslivets investeringsverksamhet har blivit så mycket mera riskfylld eller kapitalintensiv övertygar inte. Detta kan gälla vissa branscher och särskilda projekt, men den tekniska utvecklingen leder också till ökad flexibilitet och minskade kapitalbehov inom andra delar av näringslivet. Talet om de stora riskfyllda projekten som endast kunde finansieras med statliga medel låg bakom Investeringsbankens tillkomst och har sedan fått motivera fortsatta statliga ingripanden utan någon hittills konstaterbar utvecklingsbefrämjande effekt på svenskt näringslivs konkurrensförmåga.

Propositionens diskussion om marknadsekonomins förtjänster rimmar illa med förordet för någon typ av löntagar- eller medborgarfonder och resonemanget om att fortsatta statliga ägarengagemang kan bli nödvändiga. Föredraganden förbiser därmed också den investeringshämmande effekt som de socialdemokratiska förslagen om löntagarfonder i sig har inneburit. Det nuvarande "kapitalproblemet" inom näringslivet är i själva verket ett lönsamhets- och kapacitetsutnyttjandeproblem. Kapitaltillskott från statens sida blir under sådana omständigheter nödlösningar. Statlig finansiering av näringslivets investeringar inom ramen för en selektiv industripolitik leder till en socialiserad ekonomi.

Småföretag

I propositionen har småföretagens problem blivit snävt behandlade. Enligt vår uppfattning betyder denna företagsgrupp oerhört mycket för landet. Vi finner det förvånande att denna eftersatta kategori inte bevärdigats med den uppföljning av den s. k. småföretagarpropositionen som den förra trepartiregeringen förebådade. Småföretagen borde ha en självklar och central plats i en industripolitisk proposition av denna omfattning.

Moderata samlingspartiet har i många år arbetat på att förbättra villkoren för företagande i Sverige. Detta mångåriga arbete kröntes med en betydande framgång i och med att trepartiregeringen lade fram småföretagarpropositionen.

De mindre och medelstora företagen är av väsentlig betydelse för ett lands ekonomi och sysselsättning. Företag med mindre än 200 anställda svarar för omkring 40 % av antalet sysselsatta i svenskt näringsliv, dvs. ca 720 000 arbetstillfällen. De svarar vidare för 30 % av industrins förädlingsvärde och för omkring 20 % av industrins investeringar och export.

De små och medelstora företagen är även betydelsefulla ur regionalpolitisk synvinkel. Många företag i sysselsättningssvaga regioner har i dag betydande problem.

En av lärdomarna från de senaste årens ekonomiska kris för flera betydelsefulla branscher och företag bör vara en ökad insikt om riskerna med

att göra vårt land beroende av utvecklingen i några få branscher och av produktutvecklingen inom några få storindustrier. Det är alltså inte bara för att främja initiativ och spridning av sysselsättningstillfällen utan också för att åstadkomma riskspridning som det finns anledning att främja utvecklingen av små och medelstora företag samt etablerandet av nya företag.

Propositionens förslag om ökad lånekapacitet hos utvecklingsfonderna finner vi vara välbetänkt.

Kapitalförsörjningen

Kapitalanskaffning i mindre och medelstora företag kan erbjuda särskilda svårigheter. Aktiemarknaden står som regel inte till förfogande för små företag. Obligationslånemarknaden är avsedd för de större företagen. Behovet av att kunna kvarhålla vinstmedel i företagen blir därför särskilt stort. Även företag som inte drivs i aktiebolagsform bör få möjlighet till skattefri avsättning av vinstmedel.

Det är vidare betydelsefullt att de mindre och medelstora företagens möjligheter att få krediter med längre löptid (motsvarande obligationslån) förbättras. Den utökade kreditrisk kreditinstituten skulle få bör kunna kompenseras med statliga kreditgarantier.

Kapitalbeskattningen

Arvs- och förmögenhetsbeskattningen leder till stora problem för familjeföretagen. Effekterna av arvs- och förmögenhetsskatterna blir att företagens existens hotas genom alltför stora uttag ur rörelsen och genom orimlig skattebelastning vid generationsskifte.

Trepartiregeringens s. k. småföretagarpaket innebar en förbättring av reglerna för beräkning av skattepliktigt belopp vid kapitalbeskattningen. På sikt bör förmögenheten så länge den finns arbetande i ett familjeföretag helt befrias från förmögenhets- och arvsskatt. I denna fråga återkommer vi i samband med den aviserade propositionen om företagsbeskattningen.

Sjukförsäkringen

Sjukfrånvaron i mindre och medelstora företag är i dag väsentligt lägre än i de större företagen.

Under 1970-talet har sjukfrånvaron i företag med mindre än fem anställda legat kring ca 5 %. I företag med upp till femtio anställda har siffran varit ca 8–10 %, medan företag med mer än femhundra anställda haft en frånvaro kring 15 %.

Det finns all anledning att låta denna "omvända stordriftsfördel" komma de mindre och medelstora företagen till godo. Kommittén för översyn av sjukpenningförsäkringen bör ges i uppdrag att skyndsamt ta fram ett förslag

som tillgodoser kravet på att låta småföretagens lägre sjukfrånvaro även slå igenom i deras kostnader för densamma.

Investmentbolag

Genom att gemensamt bilda ett investmentbolag och till det överlåta äganderätten till sina företag skulle flera familjeföretag på en ort uppnå såväl ökad riskspridning som förbättrade möjligheter till kapitalförsörjning.

Dagens skattelagstiftning lägger hinder i vägen för samgåenden av detta slag. De samgående familjeföretagen skulle komma att beskattas som vid försäljning.

Nyföretagande

Nyetableringen av företag minskade under hela senare delen av 1960-talet och större delen av 1970-talet.

1950- och 1960-talens tillväxtbranscher var verkstadsindustrin och den plastbearbetande industrin. Inom dessa branscher ökade den totala sysselsättningen mellan 1954 och 1968 med närmare 106 000 personer. Enbart bland företag med mindre än 100 anställda finner man sammanlagda sysselsättningsökningar motsvarande 60 % av den totala tillväxten inom branscherna. Slutsatsen är uppenbar: inom alla delar av industrin finns viktiga expansiva områden som det gäller att ta till vara. En industripolitik som utgår från att enbart de större företagen har speciella förutsättningar att bära upp den fortsatta tillväxten är därför inte försvarbar.

I stort gäller att de nyetablerade företagens problem är desamma som småföretagens. Att skapa ett mer gynnsamt klimat för små och medelstora företag i allmänhet bidrar till en ökad nyetablering av företag.

Att nyetableringen av företag är otillräcklig är oroande av flera skäl. Nyföretagande skapar tekniska framsteg, ny produktion och nya sysselsättningstillfällen. Två tredjedelar av landets drygt hundra börsnoterade företag startade en gång som små familjeföretag. De av dagens familjeföretagare inom industrin som själva startat sina företag har tillsammans skapat sysselsättning för närmare 200 000 personer.

Den i propositionen (s. 124) föreslagna "nyetableringskampanjen" ställer vi oss positiva till liksom till förslaget att inleda en viss försöksverksamhet med löntagarkooperativa företag för att finna lämpliga företagsformer.

Stöd till nyetablerade företag

I Västtyskland medverkar Lastenausgleichsbank vid finansieringen av nya företag. Detta görs inom ramen för ett s. k. "Existenzgründungsprogramm". Inom ramen för programmet ges lån till nystartade företag. Lånen kan i viss utsträckning fungera som eget kapital.

Villkoren är i korthet följande:

1. Lån ges endast till företag där ägaren har för avsikt att själv aktivt delta i driften.
2. Ägaren skall vara minst 21 år och högst 50 år gammal.
3. Förtur ges åt den som själv sparat ihop ett belopp på bank eller i något annat kreditinstitut.
4. Lånet ges till företaget.
5. Lånet kan ges för investeringar i nya företag, i företag som har grundats upp till 3 år tidigare, för övertagande av äldre företag och för att bygga upp ett varulager i en nystartad handelsrörelse.
6. Amorteringstiden är mellan 10 och 15 år, och de första 2 åren kan vara amorteringsfria. Ränta beräknas med 5.5 % per år, och högsta lånebeloppet är 200 000 DM per företag.
7. Om företaget skulle komma på obestånd, förfaller Lastenausgleichsbanks fordran. Detta innebär att lånet i vissa avseenden fungerar som eget kapital.

Motsvarande lånemöjligheter finns inte i Sverige, delvis på grund av banklagens utformning. Närmast till hands som jämförelseobjekt är utvecklingsfondernas lån till nystartade företag. Sådana lån ges endast i undantagsfall och i mycket begränsad utsträckning.

En från skatteteknisk synpunkt väsentlig aspekt på det tyska systemet är att lånet ges till företaget. Amorteringarna kan därmed ske med medel som endast belastas med bolagsskatt. Detta gör att kapitalgenereringen generellt sett blir billigare än vid insats av privat beskattat kapital.

Vi vill förorda att ovan beskrivna tyska modell för stöd till nyetablerade företag införs även i Sverige.

Forskning och utveckling

De traditionella svenska naturtillgångarna har relativt sett minskat i betydelse i vår export. Tekniskt och kommersiellt kunnande och en hög utbildningsnivå kommer sannolikt att vara vårt lands främsta konkurrensfördelar i framtiden. För att utnyttja detta krävs att vi upprätthåller en tekniskt högtstående produktionsapparat och att vi satsar på tillverkning av kvalificerade produkter.

Behovet av ständig teknisk utveckling och forskning finns inte bara inom verksamheter som innebär tillverkning av tekniskt kvalificerade produkter. Kvalitets- och produktutveckling och strävan efter effektivare produktionsmetoder, t. ex. mer miljövänliga och energisnåla processer, gäller för i stort sett all tillverkning.

En angelägen åtgärd för att främja forskning och utveckling inom landet är att förstärka resurserna för den fria forskningen vid universitet och högskolor.

Den andel av BNP som går till forskning och utveckling ligger lägre i Sverige än i de flesta av våra konkurrentländer. Statliga insatser för ökad grundforskning är nödvändiga. Men vad som framför allt måste stimuleras är forskning och produktutveckling nära marknaden, dvs. i de enskilda företagen.

Ibland påstås det att vi i stället för egen forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet inom landet kan nöja oss med att köpa teknologi utifrån. Men import av teknologi skulle innebära att vi endast skulle få en begränsad del av innovationsverksamhetens fördelar. Vi skulle avstå från fördelen att låta svenska uppfinningar och svensk produktutveckling ge exportinkomster och lönsamma arbetstillfällen inom landet. På sikt skulle vi också få en farlig utarmning av det teknologiska kunnandet i Sverige.

Stiftelsen

I propositionen föreslås att en särskild stiftelse skall bildas för att stödja större utvecklingsprojekt. Stiftelsens inriktning preciseras (s. 136) till att genom utlåning "öka den totala volymen av utvecklingsarbetet", och vidare skall det utvecklingsarbete som stöds "vara väsentligt för svensk industris utvecklings- och konkurrensförmåga på sikt". Dessutom skall "de långsiktigt mest lönsamma projekten" stödjas i första hand. Vidare skall lånen syfta till att "underlätta för svenska leverantörer att erhålla affärsmässiga kontrakt på en första anläggning i drift" och inriktas på "företag med expansionskraft men med låg vinstnivå".

Kraven på låntagaren preciseras (s. 138) till: "en betydande andel egenfinansiering" och till att "stödet lämnas med högst halva projektkostnaden". Vidare påtalas "att de kriterier som tillämpas i allt väsentligt överensstämmer med de kriterier som gäller för STU:s bedömning i fråga om industristöd". Detta innebär att det skall vara "strikt företagsekonomiska principer som skall vara vägledande".

F. n. lämnar Investeringsbanken, styrelsen för teknisk utveckling (STU) och de regionala utvecklingsfonderna lån till forskning och teknisk utveckling vid särskilt riskfyllda projekt. Dessutom finns AB Svensk Exportkredit och SVETAB som skall stödja stora och ibland riskfyllda projekt.

Vi finner inga bärande skäl för att inrätta ännu en institution som skall lämna lån till särskilt riskfyllda projekt. Vi finner redan nuvarande struktur vara så komplex att den nästan motverkar sitt syfte att underlätta riskfylld forskning och teknisk utveckling. Enligt vår uppfattning täcker främst STU och Investeringsbanken mer än väl in den tilltänkta stiftelsens verksamhetsfält.

Enligt vår bedömning kommer lånebehoven inte att öka i en sådan takt att ytterligare 300 milj. kr. erfordras i tillskott.

Lånegaranti

Under 1970-talet har statens stöd till forsknings- och utvecklingsarbete främst tagit formen av selektiva stödåtgärder via statliga organ.

Selektivt stöd har nackdelen att vara arbetskrävande, dyrbart och byråkratiskt för såväl staten som mottagarna. Många nya idéer och produkter har säkerligen krävts i forskningsstödsbyråkratin och än fler har inte kunnat ta sig ut ur dess byråkratiska irrgångar.

Effektiv stimulans av forsknings- och utvecklingsarbete av mer betydande omfattning kan uppnås med generella medel. De existerande skatteavdragen för forsknings- och utvecklingskostnader är exempel på generella åtgärder.

Bankkrediter, direkt avsedda för produktutveckling och utan formella säkerheter, förekommer knappast på grund av de principer för kreditgivning som i dag tillämpas. Detta skulle kunna motverkas genom ett system med statliga kreditgarantier för produktutveckling utan formella säkerheter.

Låntagaren – produktutvecklaren – skulle stå den fulla risken och vara återbetalningsskyldig, men krediter skulle ges utan formell säkerhet och till en lägre ränta än vad som är fallet i dag. Staten bör garantera 50 % av krediten, om låntagaren inte skulle förmå att återbetala lånet. Bankens risk skulle härigenom uppgå till 50 % av det lånade beloppet, vilket bör garantera att banken gör en tillräckligt noggrann kreditprövning.

Ett system med statliga kreditgarantier skulle ha fördelen att innebära ett generellt stöd till forsknings- och utvecklingsarbete, där man utnyttjade det befintliga, decentraliserade banksystemet för kreditprövning i stället för att lita till en centraliserad statlig forskningsbyråkrati.

Enligt vår uppfattning bör STU ges i uppdrag att till ett belopp om högst 300 milj. kr. lämna sådana lånegarantier.

Produktsökning

Propositionen anmäler att det inom industridepartementet finns en särskild arbetsgrupp som söker efter utländska produkter med marknadspotential, vilka kan produceras vid svenska företag. Även om syftet med denna verksamhet naturligtvis är lovvärt, har vi svårt att se att detta kan vara en departemental uppgift. Vi förordar att denna verksamhet snarast avvecklas eller överförs till Statsföretag.

Ingenjörsvetenskapsakademien

De gångna åren har visat hur viktigt det är att vårt näringsliv behåller sin vitalitet, kraft och förmåga till förnyelse. En förutsättning är då att vi ständigt håller oss väl underrättade om naturvetenskapens och teknikens framsteg och bygger upp en kunskapsberedskap för att ta till vara utvecklingens

möjligheter och avvärja dess hot.

Ett organ som sedan många år gjort till sin huvuduppgift att bevaka den teknisk-vetenskapliga kunskapsfronten och att initiera åtgärder för att stärka näringslivet är Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). Ett exempel är den attachéverksamhet som IVA byggt upp. Ett annat är den stora studie om Sveriges teknisk-vetenskapliga kompetens jämfört med utlandet som akademien just nu genomför och vars resultat kommer att framläggas i år.

Budgeten för IVA för budgetåret 1979/80 är planerad till ca 24 milj. kr. Av detta avser ca 8,5 milj. kr. IVA:s grundläggande verksamhet. Denna del av verksamheten finansieras fr. o. m. 1978/79 till ca 90 % med IVA:s egna medel, vilka till största delen utgörs av de obundna bidragen från IVA:s industriella råd. Endast ca 10 % av den grundläggande verksamheten finansieras med statliga medel, vilket är en följd av ett tidigare riksdagsbeslut om att STU skall upphöra att lämna bidrag till IVA:s grundläggande verksamhet. STU har i stället ökat sin finansiering av Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet med motsvarande belopp.

En fortsatt bevakning av den teknisk-industriella utvecklingen blir en viktig samhällsuppgift. IVA blir vid sidan av de statliga organ som svarar för denna verksamhet, företrädesvis STU, ett viktigt led i denna uppgift. IVA:s verksamhet spänner över en rad av de områden som riksdag och regering har att bevaka och kan genom sin obundenhet ta upp många viktiga problemställningar. För att möjliggöra för IVA att påverka, följa och värdera den teknisk-industriella utvecklingen anser vi att, såsom föreslagits i motionen 1978/79:769, det statliga bidraget till IVA:s grundläggande verksamhet bör ökas med 3 milj. kr.

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställer vi

att riksdagen

1. godkänner de riktlinjer för den framtida industripolitiken som förordats i motionen,
2. hos regeringen hemställer om förslag till förbättrade arbetsvillkor för de mindre företagen innehållande förslag till förändringar i sjukförsäkringssystemet, avskaffande av förmögenhetsskatten på arbetande kapital i små företag, skattefria avsättningar av vinstmedel även för företag som inte är aktiebolag, ändrad skattelagstiftning för bildandet av lokala investmentbolag och stöd till nyetablerade företag i enlighet med vad som anförts i motionen,
3. avslår förslaget till lag om beslutanderätt för stiftelse som har bildats för att främja industriellt utvecklingsarbete,

4. avslår förslaget att till stöd för industriellt utvecklingsarbete för budgetåret 1979/80 anvisa ett reservationsanslag om 300 000 000 kr.,
5. bemyndigar fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garantier avseende lån till forskning och utveckling till ett sammanlagt belopp om högst 300 000 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 28 mars 1979

GÖSTA BOHMAN (m)

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m)

H. BERTIL LIDGARD (m)

ERIK HOVHAMMAR (m)

PER PETERSSON (m)

INGRID DIESEN (m)

L. ARNE ANDERSSON (m)
i Ljung

ERIC KRÖNMARK (m)

ALLAN HERNELIUS (m)

TAGE MAGNUSSON (m)

ALF WENNERFORS (m)

NILS CARLSHAMRE (m)

INGRID SUNDBERG (m)